

Svenskt *i* Finland

Innehåll

Finlandssvenskarna idag	s. 5
Byggstenar i Svenskfinland	s. 6
Den svenska befolkningens förfäder	s. 10
Åland	s. 13
Språkklimatet	s. 14
Framtiden	s. 16
Svenska och tvåspråkiga kommuner 31.12.2002	s. 18

Svenskt i Finland

utgiven av Svenska Finlands folkting

Unionsgatan 45 H 110, 00170 Helsingfors

tfn +358-9 -6844 250

fax +358-9-6844 2550

e-post: folktinget@folktinget.fi

www.folktinget.fi

Ombrytning & bilder: Margareta Nygård

Kungsporten vid Sveaborg är tecknad av Henrik Tandefelt 1935.

Folktinget tackar Dag Lindberg, Henry Rask och Marika Tandefelt för gott samarbete.

Ekenäs Tryckeri, Ekenäs 2003

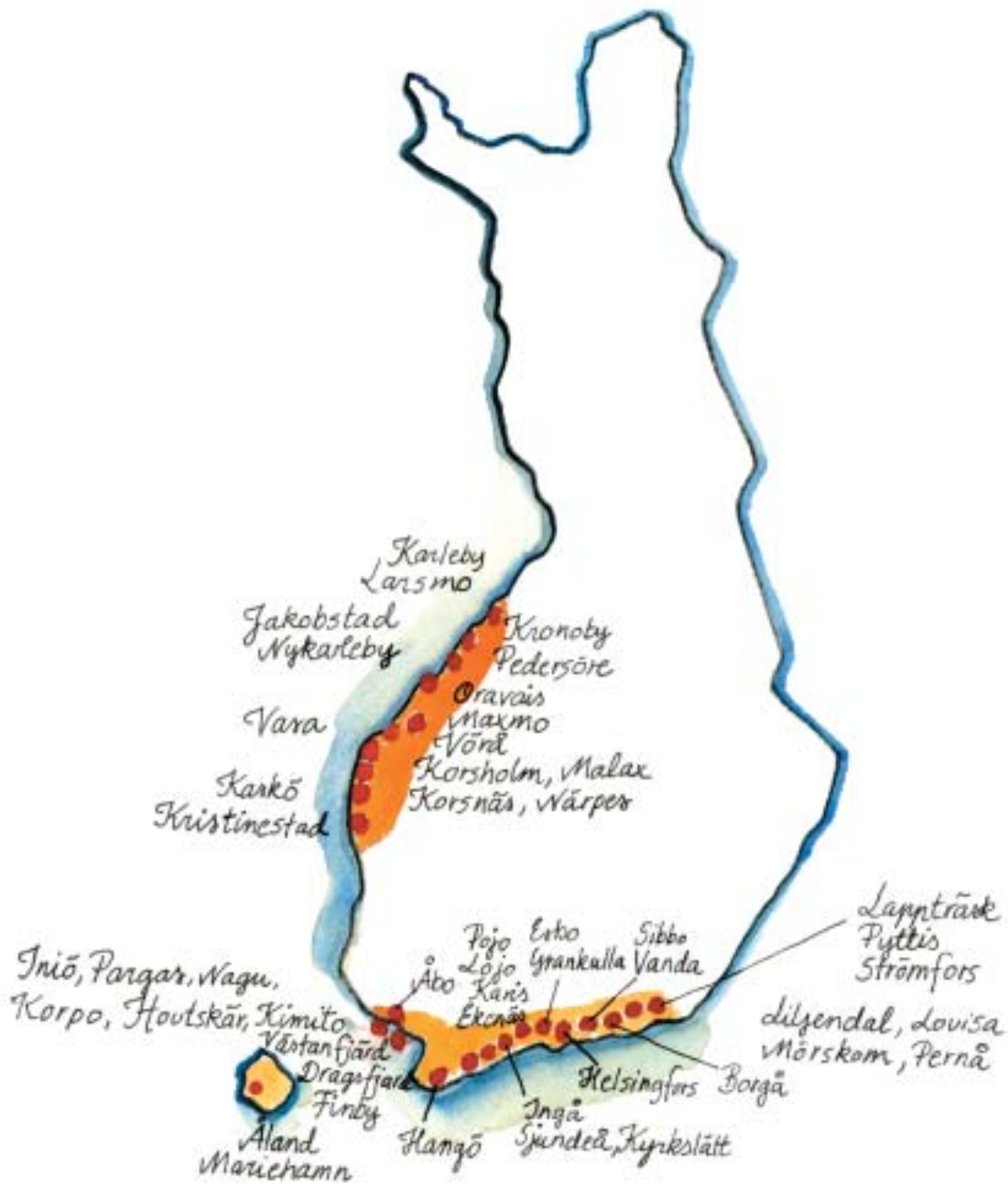

Svenskt i Finland

Broschyren Svenskt i Finland är skriven för dig som vill veta mera om de finländare vars språk är svenska. Avsikten är att ge en överblick över finlandssvenskt samhällsliv, språk och historia.

Svenskt i Finland är inte heltäckande i den meningen att alla viktiga finlandssvenska institutioner skulle presenteras. I Svenskfinland finns många organisationer som gör ett värdefullt arbete för svenskan i Finland.

Finlandssvenskarna i dag

Största delen av de drygt 290 000 finlandssvenskarna (5,6 % av befolkningen) bor vid kustområdena i Nyland, Åboland och Österbotten. Cirka 12 000 (4%) av finlandssvenskarna bor i enspråkigt finska kommuner i det övriga Finland. Åland är ett enspråkigt svenskt landskap med självstyrelse där det bor 26 000 personer. Det finns många likheter mellan den svenskspråkiga och den finskspråkiga befolkningens näringsstruktur. Också finlandssvenskarna arbetar oftast inom den offentliga sektorn eller servicesektorn. Finlandssvenskarna finns representerade i alla yrkeskategorier, men procentuellt sett finns det fler finlandssvenskar inom handeln och jordbruket.

Finland fick en ny grundlag i mars 2000. Grundlagen garanterar på samma sätt som den tidigare regeringsformen att finska och svenska är landets nationalspråk. Enligt grundlagen skall det allmänna tillgodose den finskspråkiga och svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhällliga behov enligt lika grunder. Det här innebär att det skall finnas till exempel samhällsservice, skolutbildning och annan utbildning samt informationsförmedling på båda språken. Också Finlands förvaltning är enligt lag tvåspråkig. Det betyder att alla lagar, förordningar och andra viktiga dokument finns på både finska och svenska.

De språkliga rättigheterna och skyldigheterna preciseras närmare i språklagstiftningen. Språklagen har reviderats, och de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2004.

Enligt den nya språklagen har var och en rätt att använda sitt eget språk i kontakter med statliga myndigheter och tvåspråkiga kommunala myndigheter. Rätten att använda svenska gäller både när man kontaktar myndigheterna i eget ärende och när man till exempel ber myndigheterna om information. Myndigheterna skall för sin del betjäna på båda språken utan att man särskilt behöver begära det. De skall också se till att skyltar, blanketter, broschyrer och motsvarande finns synliga på båda språken.

Om det ändå brister i den svenska betjäningen kan enskilda personer lämna in klagomål till myndighetens ledning. Folktinget kontaktar också myndigheterna i frågor som gäller den språkliga servicen. Justitieministeriet skall med stöd av den nya språklagen övervaka hur språklagstiftningen tillämpas och kan ta initiativ för att rätta till brister. Justitiekanslern och justitieombudsmannen övervakar lagarna på högsta nivå, och de tar också emot klagomål om språkliga rättigheter.

Majoriteten av finlandssvenskarna bor i tvåspråkiga kommuner, vilket betyder att många lever i en omgivning som starkt påverkas av finskan. I Österbotten finns tre enspråkigt svenska kommuner. De åländska kommunerna är alla enspråkigt svenska.

Kommunerna kan alltså vara en- eller tvåspråkiga, medan en person formellt sett kan ha endast ett språk. I avsnittet om tvåspråkighet behandlas ämnet mera ingående.

Byggstenar i Svenskfinland

Svenskfinland är benämningen på områden där majoriteten av den svenska befolkningen lever och verkar. Men Svenskfinland är inte bara ett geografiskt begrepp utan innebär också ett socialt nätverk med olika slags aktiviteter på svenska. Byggstenarna i Svenskfinland är många och alla är betydelsefulla med tanke på helheten. Här presenteras en del av dem.

Utbildningen

Barndagvård och förskola på svenska är ett naturligt val för svenskspråkiga och många tvåspråkiga familjer. Utbildning på svenska är en viktig förutsättning för att det svenska språket och den svenska kulturen skall leva vidare i Finland. Det här garanteras av en egen svensk utbildningsförvaltning som är jämställd med den finska. Skolan är en viktig del av det finlandssvenska nätverket, eftersom det ofta är skolan som för finlandssvenskarna samman. I de ca 300 svenskspråkiga grundskolorna erbjuds barn från 7 till 15 år undervisning på svenska.

Förutom i grundskolan kan man också få svenskspråkig undervisning på mellannivå i gymnasier, yrkesläroanstalter och folkhögskolor. I Finland finns det också fyra svenskspråkiga yrkes-högskolor (Arcada – Nylands svenska yrkes-högskola, Svenska yrkeshögskolan, Yrkeshögskolan Sydväst och Högskolan på Åland). Dessutom finns det fyra tvåspråkiga yrkeshögskolor. Ungdomar och vuxna som vill studera på kvällstid kan göra det i arbetar- eller medborgarinstitut. Öppna högskolan och sommar-

universiteten ger tusentals personer möjlighet till bland annat högskolestudier.

Undervisningen på högsta nivå tryggas av två enspråkigt svenska universitet (Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan) och flera tvåspråkiga universitet (bl.a. Helsingfors universitet, Tekniska Högskolan och Teaterhögskolan).

Finlands folkkyrkor

Finland har två officiella folkkyrkor, den evangelisk-lutherska och den ortodoxa kyrkan. Den evangelisk-lutherska kyrkans tvåspråkighet i Finland bygger på gammal tradition. Alltsedan reformationen har det predikats på folkets språk, finska och svenska. Den evangelisk-lutherska kyrkan är indelad i nio biskopsstift av vilka ett, Borgå stift, är svenskt. Det svenska stiftet inrättades 1923. De församlingar som hör till Borgå stift är antingen svenskspråkiga eller tvåspråkiga med svensk majoritet.

Också enspråkiga församlingar har ett uttryckligt språkligt ansvar för språkminoriteten eller minoriteterna inom församlingen. Gudstjänster och annan verksamhet skall vid behov anordnas såväl på den finskspråkiga eller svenskspråkiga minoritetens språk som på någon annan minoritets språk. En medlem av kyrkan har också rätt att få enskilda förrättningar (t.ex. dop, skriftskola, vigsel) utförda på sitt eget språk. Inom den evangelisk-lutherska kyrkan verkar olika väckelserörelser, och också frireligiösa rörelser är förankrade i det finlandssvenska andliga livet. Inom den andra folkkyrkan, den ortodoxa kyrkan, förrättas regelbundet gudstjänster på svenska. Också annan verksamhet ordnas på svenska.

Värnplikten

Nylands Brigad i Ekenäs är den enda brigad där utbildningsspråket är svenska. Den svenskspråkiga militärutbildningen är en viktig sammanhållande faktor för landets svenskspråkiga befolkning. Finland har obligatorisk värnplikt eller civiltjänstgöring för män och frivillig militärtjänstgöring för kvinnor. Landskapet Åland är demilitariserat och befolkningen är befriad från värnplikt.

Massmedier

På få ställen i världen hittar man en större dagstidningstäthet än i Svenskfinland. Här utkommer elva dagstidningar. Hufvudstadsbladet är den största svenskspråkiga dagstidningen med en spridning på ca 52 000 exemplar. Vasabladet som utkommer i Österbotten har den näst största spridningen. De övriga tidningarna har en mera lokal prägel. Förutom dagstidningarna utkommer de uttalat politiska tidningarna Arbetarbladet och Ny Tid en gång i veckan samt därutöver ett stort antal finlandssvenska tidskrifter.

Inom radio- och TV-bolaget YLE verkar en särskild svensk enhet. De svenska radio-programmen distribueras via två kanaler, Radio Vega och Radio Extrem. Den svenska TV-enhetens sändningstid är kring en tiondel av hela programutbudet i YLEs båda kanaler. Dessutom syns Sveriges TV eller ett urval av dess sändning i en stor del av Svenskfinland. Också vissa lokala kabel-TV-bolag producerar egna TV-program på svenska. En egen svenskspråkig digital TV-kanal inom YLE inledde verksamheten i augusti 2001.

Samhälleliga påverkare

Landets ekonomiska, sociala och kulturella intressen bevakas också från en språklig utgångspunkt på olika beslutsnivåer. Finlands riksdag har 200 ledamöter, och det senaste riksdagsvalet förrättades år 2003 då 16 svenskspråkiga invaldes.

Svenska folkpartiet som har en allmänborgerlig profil är det enda svenskspråkiga partiet. I senaste riksdagsval erhöll partiet 8 mandat. Ålänningarna representeras av en svenskspråkig ledamot. De tvåspråkiga partier i riksdagen som har svenskspråkiga ledamöter är: Finlands socialdemokratiska parti (1), Vänsterförbundet (1), Kristdemokraterna i Finland (1), Gröna förbundet (1), Sannfinländarna (1) och Samlingspartiet (2). De regeringar som verkat under självständighetstiden har i allmänhet haft svenskspråkiga ministrar. I den regering som utnämndes år 2003 har Svenska folkpartiet två ministerposter.

År 1919 grundades Svenska Finlands folkting för att bevaka svenska språkets ställning då konstitutionen för den självständiga republiken Finland höll på att utformas. Folktinget är ett tvärpolitiskt och regionalt förankrat organ med representanter för alla riksdagspartier. Till Folktinget utses 75 ledamöter vart fjärde år. Den politiska sammansättningen för åren 2001-2004 är: Svenska folkpartiet (46 mandat), Finlands socialdemokratiska parti (8), Vänsterförbundet (4), Samlingspartiet (5), Gröna förbundet (3), Kristdemokraterna i Finland (3), Centern (1) Åland och de politiska grupperingarna där (5).

Folktinget arbetar för att den svenska befolkningen i Finland skall kunna leva i språklig jämlikhet med den finskspråkiga befolkningen. I verksamheten ingår att ge utlåtanden till olika myndigheter i frågor som har verkningar för den

svenskspråkiga befolkningen. Folktinget publicerar utredningar och broschyrer om språkliga rättigheter samt informerar om det svenska i Finland. Språkskyddssekreteraren tar emot ärenden från allmänheten i frågor som gäller myndigheternas service på svenska. Vid sidan av detta står Folktinget som värd för huvudfesten på Svenska dagen som firas den 6 november. Folktinget samarbetar också med språkminoriteter i EU inom organisationen The European Bureau for Lesser Used Languages. Ett särskilt intresse har därutöver ägnats de finskspråkiga i Sverige.

Svenskfinland - ett nätverk

Finlandssvenskarna bor geografiskt utspritt och saknar territoriella garantier för sitt språk, med undantag av Åland. Detta faktum utgör en stor utmaning. Internationella forskare (bl.a. Kenneth D. McRae, *Conflict and Compromise in Multilingual Societies*, Finland. Waterloo, Canada 1997) har fäst uppmärksamhet vid detta faktum och framhållit att språksituationen i Finland därför är instabil.

Via olika organisationer och föreningar håller finlandssvenskarna kontakt med varandra. Genom ett sådant nätverk förenas Svenskfinland oberoende av geografiskt avstånd. Nätverket kompletteras av barndagvård, skola och utbildning samt arbetsmiljöer. Viktiga finlandssvenska evenemang är också Stafettkarnevalen, som är en årligen återkommande tvådagars idrottstävling med ca 10 000 startar för skolelever från svenska skolor samt Popkalaset, som bjuder på rockkonserter på flera orter i Svenskfinland.

De finlandssvenska skolungdomarna har egna organisationer som bevakar deras intressen, och studerandena är aktiva inom olika student-

föreningar och organisationer. Flera fackföreningar har svensk verksamhet. De svenskspråkiga lantbruksproducenterna är organiserade i ett eget förbund.

Motion och idrott, ungdomsrörelsen och kultur- och hembygdsföreningar bidrar till att upprätthålla det finlandssvenska nätverket. Finlandssvenskarna är aktiva inom musiklivets alla områden, och en livlig teaterverksamhet finns i de flesta delar av Svenskfinland.

Den finlandssvenska skönlitteraturen är speciellt viktig för den finlandssvenska gemenskapen och inte minst för minoritetens självbild. Bland nulevande finlandssvenska författare kan nämnas Jörn Donner (f. 1933), Märta Tikkanen (f. 1935) och Kjell Westö (f. 1961). En av Finlands internationellt mest kända författare över huvud taget är Tove Jansson (1914-2001), som bland annat har skrivit en rad böcker om Mumintrollet och hans familj. De har översatts till ett stort antal språk över hela världen. Mumindalen där trollfamiljen bor har ibland fått tjäna som en metafor för den finlandssvenska minoriteten där "alla känner alla" och därigenom lever ett rätt tryggt och gott liv. I Sverige är det inte ovanligt att den som talar svenska med en för finlandssvenskar karaktäristisk intonation sägs tala "som Mumintrollet". Det här beror på att finlandssvenska skådespelare gestaltade alla roller i den första programserien om Muminfamiljen som spelades in för TV.

Den omfattande kulturverksamheten på svenska i Finland får ett värdefullt ekonomiskt stöd av starka finlandssvenska stiftelser och fonder. Svenska kulturfonden är den största av dessa fonder, som stöder till exempel forskning, bildning och organisationsverksamhet.

Kungsporten, en del av sjöfästningen Sveaborg utanför Helsingfors. Henrik Tandefelt 1935

Den svenska befolkningens förfäder

Det svenska området i Finland omfattar Nyland, Åboland, Åland och Österbotten. Området är i stora drag oförändrat sedan 1100- och 1200-talet, då högmedeltidens stora bebyggelsevåg förde svenska nybyggare till de obebodda kusttrakterna i Finland. Politiskt var åtminstone dagens sydvästra Finland redan då knutet till den nya svenska staten.

Med hjälp av arkeologi, språkforskning och historiska vittnesbörd har man uppskattat den svenska befolkningens ålder i Finland. Åland har tillhört det svenska bebyggelseområdet sedan forntiden, men förefaller ha fått ett betydande tillskott av nybyggare på 1100-talet, då invandringen till Åboland och västra Nyland tog fart. Den stora svenska bebyggelsevågen fram till början av 1300-talet skapade nybyggerområden runtom de mellansvenska kärnlandskapen, i synnerhet i norr (Norrland) och öster (Finland). Det svenska området i Finland blev geografiskt splittrat och begränsat till kustområdet. Orsaken till detta var att förfäderna till dagens finnar redan mer än tusen år tidigare hade upptagit de områden i Egentliga Finland, Tavastland och de österbottniska ådalarna som var mest gynnsamma för jordbruk.

Språkgränsen uppstår

Någon konkurrens behövde således inte uppstå om odlingsjorden. Detta gällde både Kimitoön, Nyland och Österbotten. I andra fall, framför allt västra delen av Åboland samt delar av Egentliga Finlands fastland, slog sig svenskarna ner i områden som var glest bebodda av finnar. I de

flesta trakter uppkom en språkgräns genom att den lokala majoritetens språk tog överhanden; svenska till exempel i Pargas, finska i Bjärnå och Sagu. I trakter med mycket gles bosättning, som tätnade sent genom nyodling, blev språkgränsen skarp först på 1800-talet (Satakunta, norra delen av svenska Österbotten). Den svenska kustbefolkningen öster om Kymmene älv blev mer eller mindre utrotad under svensk-ryska kriget 1571-1595. Man får också komma ihåg att språkgränsen var en bosättningsgräns, den var alltså vare sig administrativt eller kulturellt någon verklig gräns. Flyttning över den har förekommit i alla tider, men har blivit en företeelse i stor skala först i vår tid.

Den svenska staten etablerar sig

Den svenska invandringen i Finland var spontan och en del av den bebyggelseexpansion som kännetecknade högmedeltiden. Samtidigt var den emellertid också ett led i en svensk politisk expansion österut. Egentliga Finland och Satakunta blev tydliga redan på 1000-talet allierade med Uppsala-kungarna, medan införlivandet av Tavastland och Viborg skedde i konkurrens med Novgorod, som med viss framgång samtidigt försökte expandera västerut. Stabilitet för drygt 150 år uppnåddes genom freden i Nöteborg 1323. Att den svenska kungamakten, och samtidigt den romersk-katolska kyrkan, etablerade sig i Finland sammanföll med den svenska invandringen. Denna process som innebar att den statliga och kyrkliga administrationen organiserades, var i praktiken slutförd ca 1300.

Finland delat 1721-1809

Stora nordiska kriget (Stora ofreden) 1700-1721 innebar en våldsamt omvälvning i vår historia. Stormaktstiden hade, trots uttag av soldater och långvariga krig, ändå betytt att största delen av Finland inte hade varit krigsskådeplats på hela 1600-talet, vilket måste vara något av ett rekord i dåtida Europa. Den svenska stormakten bröts nu ned efter en våldsamt krafturladdning. Finland genomgick stora lidanden under en åttaårig rysk ockupation. Slutet på det hela blev att en stor del av Karelen med Viborg avträdde till Ryssland 1721. Efter ytterligare ett krig 1741-43 med ockupation (Lilla ofreden) avträdde ytterligare ett rätt stort område till Ryssland.

Finland var alltså därefter delat i det svenska Finland och det ryska Finland. Sett från finlandssvensk synpunkt betydde det att det svenska elementet relativt sett blev starkare i det svenska Finland. Detta eftersom Viborg var den enda av de orter som avträtts till Ryssland som hade något mera talrik svensk befolkning.

Man har på osäkra grunder beräknat finlandssvenskarnas andel av befolkningen till 17 procent i början av 1600-talet. På 1700-talet, som för övrigt var en period av stark bebyggelse- och befolkningstillväxt i Finland, måste andelen svenskspråkiga i den del av Finland som då hörde till Sverige ha varit ca en femtedel.

I det ryska Finland var det svenska inslaget i vissa avseenden rätt starkt (kyrkan, rättsväsendet) medan tyskan fick ett stort inflytande inom kultur, skolor och näringsliv.

Den ryska tiden

Genom kriget 1808-1809 upplöstes den månghundraåriga politiska gemenskapen mellan Sverige och Finland. Finland blev genom freden i Fredrikshamn 1809 ett autonomt storfurstendöme under ryska kronan. En kort tid senare (1812) förenades de delar av Finland som tidigare hade avträtts till Ryssland med storfurstendömet.

Det gick inte i en handvändning att klippa av de ekonomiska, sociala och kulturella banden mellan två månghundraåriga riksdelar. Processen var i stort sett avslutad i början av 1840-talet.

Trots anslutningen till Ryssland fick ryska språket ingen dominerande position i Finland, då landet fick inre autonomi. Inom administrationen och bildningslivet var svenskan som förut helt dominerande.

Fennomani och svekomani

I stora delar av Europa blev språket en viktig ideologisk faktor och ett nationsbyggande element under första hälften av 1800-talet. I bakgrunden låg den tyska idealistiska filosofin. Samtidigt blev språket viktigt som sammanbindande faktor i en situation där ett medborgarsamhälle höll på att byggas upp, samtidigt som bildningsnivån steg, näringslivet expanderade och bland annat järnvägsnätet grundlades.

I Finland uppstod en rörelse för det finska språket, med bakgrund i den så kallade Åboromantiken. De synligaste tidiga manifestationerna var att Finska litteratursällskapet grundades 1831 och att Kalevala utgavs 1835. Den finsknationella rörelsen var till en början inte fientlig mot det svenska och uppbars till en stor del av personer som talade och skrev svenska, till exempel Johan Ludvig Runeberg.

Småningom blev rörelsen ändå mera språknationalistiskt inriktad och fick klara politiska ambitioner, framför allt genom Johan Vilhelm Snellman och Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen. Denna rörelse, som kallades fennomani, nådde snabbt både politiska och kulturella resultat. Finskan omvandlades till ett språkligt instrument för ett modernt kulturellt och politiskt liv. Finskan jämställdes 1863 med svenskan som officiellt språk, och i och med representationsreformen 1906 hade finskan också i praktiken uppnått den dominans som motsvarade de finsktalandes övervägande andel inom befolkningen.

Motsättningen mellan finskt och svenskt i landet skärptes under 1870- och 1880-talet. En motreaktion uppstod då på finlandssvenskt håll. Genom Axel Olof Freudenthal och hans meningsfränder uppstod på 1860- och 1870-talet en svensknationell väckelse med folkliga förtecken med folkbildning som en viktig verksamhetsform (bygdesvenskhet). Den svenska bildade klassen mobiliserades samtidigt med en tvåspråkig stat och den svenska kulturtraditionen som ledstjärnor. Dessa strävanden innebar att man nu för första gången såg svenskan som en sammanbindande faktor för alla svenskspråkiga oberoende av stånd och härstamning. Många som tillhörde den tidigare helt svenskspråkiga bildade klassen hade under påverkan av fennomani medvetet gått in för förfinskning.

Den svenska samlingsrörelsen

Den så kallade svenska samlingsrörelsen var mest framträdande på 1910- och 1920-talet, till en början under påverkan av den förryskningsperiod som hade inletts under 1900-talets första decennium. En kortvarig försvagning av det ryska självhärskardömet bidrog till den radikala representationsreformen 1906 med allmän och lika

rösträtt för både män och kvinnor och en enkammarlantdag.

Denna reformperiod ledde till att alla politiska partier måste försöka samla ett så stort understöd bland väljarna som möjligt. Det socialdemokratiska partiet hade redan tidigare etablerat sig som tvåspråkigt.

Det svenska partiet ombildades till Svenska folkpartiet, som blev ett klart borgerligt parti med de svensknationella intressena som sammanbindande kraft och Axel Lille som ledande ideolog.

Självständighet och inbördeskrig

Det ryska kejsardömet fall 1917 gjorde det möjligt för Finland att frigöra sig från Ryssland. Självständigheten inleddes emellertid av det tragiska inbördeskriget, där skiljelinjen utgjordes av socialistisk respektive borgerlig övertygelse, och där också de båda språkgrupperna var politiskt delade längs denna skiljelinje. Inbördeskriget slutade i seger för den vita, borgerliga sidan.

Minoritetens status stabiliseras

Perioden 1917-23 var ytterst betydelsefull för utformningen av dagens finländska samhälle. Från språklig synpunkt medförde perioden att finlands-svenskarnas ställning i landet fick sin nuvarande utformning. I regeringsformen från år 1919 garanterades att svenskan jämsides med finskan är landets nationalspråk. Ett eget utbildningsväsen och ett eget biskopsstift blev hörnstenar i den kulturella autonomi. Dessutom säkerställdes ett svenskspråkigt truppförband inom försvarsmakten. Landskapet Åland fick samtidigt en annan, internationellt garanterad lösning på sin statusfråga, en lösning där självstyrelse och enspråkig svenskhet är grundpelarna.

Åland

Landskapet Åland är sedan 1921 ett självstyrt landskap inom Finland. Självstyrelsen ger Åland rätt att stifta egna lagar och sköta förvaltningen på en mängd områden. Till de viktigaste hör undervisning och kultur, hälso- och sjukvård, socialväsendet, kommunalförvaltning, postväsen, radio & TV samt näringslivsfrågor. Ålands självstyrelse är förankrad i grundlagen. Förändringar i självstyrelselagen, som reglerar Ålands status och behörighetsfördelningen mellan staten och landskapet, skall behandlas både i riksdagen och i Ålands lagting som är det högsta beslutande organet på Åland, i vardera församlingen med kvalificerad majoritet. När Ålandsfrågan avgjordes av Nationernas förbund 1921 till förmån för Finland, var en av de viktigaste utgångspunkterna att garantera svenska språkets ställning i landskapet. Myndigheternas ämbetsspråk och undervisningsspråket i de åländska skolorna är svenska.

Språkklimatet

I jämförelse med de flesta andra flerspråkiga och flerkulturella länder är språkklimatet i Finland mycket gott. Efter andra världskriget kan man egentligen bara tala om språkstrider som har utkämpats på tidningarnas sidor eller i politiska sammanhang. I vardagen är kontakterna över språkgränsen många, och de finlandssvenskar som i dag kan ge personligt upplevda exempel på språkmobbning är förhållandevis få.

Folktinget genomförde år 1997 en undersökning (Vårt land, vårt språk – kahden kielen kansa) där de finska attityderna till svenskan kartlades. Resultatet visar att ca 70 procent av befolkningen upplever svenskan som en del av den nationella identiteten.

Enligt en annan undersökning som utfördes i början av 1980-talet om språkliga attityder i Finland, har den finskspråkiga majoriteten och den svenskspråkiga minoriteten ändå mycket olika uppfattningar om varandra. Finlandssvenskarna förefaller till exempel att värdera finnarna betydligt högre än de själva blir värderade av sina landsmän.

En enkel förklaring är att svenskspråkiga finländare av lättförståeliga skäl har betydligt mer kontakt med finskspråkiga finländare än tvärtom. I ett tvåspråkigt samhälle dominerar ofta majoritetsspråket och minoriteten kommer i praktiken att få leva i två världar: majoritetens och minoritetens. I synnerhet i det inre och totalt finskspråkiga Finland är kontakterna mellan språkgrupperna begränsade.

En annan mer psykologisk och historisk förklaring är att attityder förändras långsammare

än förhållanden i verkligheten. Hos den finska majoriteten lever fortfarande i en viss utsträckning kvar minnen från en tid då flertalets språk de facto inte hade samma sociala position som mindretallets. Enligt socialpsykologiska undersökningar betyder detta att den finska majoriteten fortfarande inte känner sig som en trygg och säker majoritet, medan den svenskspråkiga minoriteten tycks ha en säkrare identitet och uppleva sig som relativt ohotad.

Den stereotypa uppfattningen om finlandssvenskarna som det så kallade bättre folket leder till negativa reaktioner på finskt håll, samtidigt som den har en negativ effekt också på finlandssvenskt håll. Vrångbilden av att finlandssvenskarna i gemen representerar en gammal överklass har spritt sig både inom Svenskfinland och i utlandet, till exempel i Sverige. Den påverkar också förhållandet mellan olika delar av den finlandssvenska minoriteten, och leder till en viss motsättning till exempel mellan urbana och rurala delar av Svenskfinland. Den sociologiska sanningen är ändå att finlandssvenskarna i mycket hög grad utgör en spegelbild av den finskspråkiga befolkningen.

Tvåspråkighet

Det som skiljer den finlandssvenska minoriteten från många andra språkliga minoriteter är att finlandssvenskarna både kan och använder sitt språk. Trots en tilltagande tvåspråkighet har färdigheten i minoritetsspråket hittills inte gått förlorad. Ungefär en femtedel av alla finlands-

svenskar har svaga eller obefintliga kunskaper i finska, resten använder finska i varierande utsträckning i sitt vardagsliv och/eller som arbetspråk.

Behovet av tvåspråkighet, och därför också inställningen till fenomenet, varierar i Svenskfinland. I södra Finlands urbana tätorter måste praktiskt taget alla yrkesaktiva finlandssvenskar vara tvåspråkiga med en hög färdighet i finska. Här är också andelen äktenskap över språkgränsen stor. På Åland och i Österbotten är situationen en annan. Här går det att leva privat och verka professionellt uteslutande på svenska. Här kan man också mötas av åsikten att en tvåspråkig finlandssvensk är mindre finlandssvensk än andra. De som är tvåspråkiga ser på sin dubbla språkkompetens som en nödvändighet och en rikedom. De som inte är det ser tvåspråkigheten som ett problem som på sikt kommer att urholka den finlandssvenska minoriteten. Forskningen visar att bägge parter har rätt.

Diskussionen om tvåspråkighet cirklar ofta kring den tvåspråkiga familjen. Ett barn som växer upp i en sådan familj blir emellertid inte automatiskt tvåspråkigt. Man kan endast tillägna sig ett språk genom att använda det regelbundet och i tillräcklig omfattning. Om det ena språket, i regel svenskan, är satt på undantag blir barnet inte tvåspråkigt. Det blir i stället finskspråkigt med vissa färdigheter i svenska.

I dag väljer många tvåspråkiga familjer svensk dagvård och svensk skola för sina barn. Undersökningar som har utförts bland barn med olika språklig bakgrund visar att det stora flertalet klarar sig utmärkt i svensk skola. Ett mindretal får problem med skolspråket. Det visar sig emellertid alltid att de faktorer som påverkar de tvåspråkiga barnens färdighet i

skolspråket, och därmed deras skolframgång, i första hand har med familjens sociala situation och föräldrarnas engagemang att göra. Tvåspråkigheten i sig är varken negativ eller positiv.

Tvåspråkighet handlar inte enbart om att kunna två språk eller om att använda två språk i ett flertal sammanhang. Den dubbla språkkompetensen handlar också om identifikation med en eller två språkgrupper. Sambandet mellan färdighet och användning å ena sidan och identifikation å den andra är emellertid långtifrån entydigt. Det går inte att dra några helt säkra slutsatser om en persons självupplevda grupptillhörighet utifrån uppgifter om hans eller hennes tvåspråkighet i praktiken. Antalet individer som upplever sig som tvåspråkiga till sin identitet är betydligt färre än de som säger sig kunna de två språken väl och använda dem ofta. I takt med att antalet barn som växer upp i tvåspråkiga familjer ökar kommer förmodligen allt fler att uppleva sig som både finsk- och svenskspråkiga finländare.

Det svenska språket i Finland

Den svenska som talas i Finland, finlandssvenskan, är en av det svenska språkets fem så kallade regionala varieteter. Detta betyder att den svenska skriftspråksnormen är densamma i Finland som i Sverige, men att talspråket har regional färg.

Finlandssvenskan har också en egen regional variation. Vi hör bland annat på intonationen om den vi talar med kommer från Österbotten, Åland eller södra Finland. Finlandssvenskan har också ett flertal bevarade dialekter.

I ett land som fungerar på två språk är det många som kommer att intressera sig för språkliga frågor och som utvecklar en stark språklig medvetenhet. På företag och myndigheter som skall betjäna svenskspråkiga kunder eller ha kontakt med det övriga Norden pågår en omfattande översättnings- och språkgranskningsverksamhet.

Också den som saknar formell utbildning på området kommer i praktiken att få fungera som expert på det svenska språket i olika sammanhang. För detta ändamål behövs hjälpmedel av olika slag. Hit hör såväl ordböcker som experter på det svenska och det finska språket.

Arbetet för vården av det svenska språket i Finland är i grunden ett arbete som den svensk-språkiga minoriteten skall utföra. Det gemensamma kittet som håller minoriteten samman är ju uttryckligen det gemensamma språket. Att språket fungerar väl både för kommunikation inom gruppen och för kontakter med Sverige är ett livsvillkor för finlandssvenskarna. Med svenskan som ett av flera EU-språk blir det ännu viktigare för finlandssvenskarna att se till att deras språk endast låter något annorlunda, inte ser annorlunda ut i skrift.

Framtiden

Framtiden för den svenskspråkiga befolkningen i Finland ter sig i dag ljusare än för några decennier sedan. Den kraftiga minskningen av finlandssvenskarna som förutspåddes på 1960- och 1970-talet har inte ägt rum.

Finlandssvenskarna föder i medeltal fler barn än befolkningen totalt sett gör, emigrationen till Sverige har nästan upphört och allt fler barn i tvåspråkiga familjer registreras som svenskspråkiga och går i svensk skola.

Ur sociologisk synvinkel är den allt över-skuggande framtidsfrågan för finlandssvenskarna hur den växande gruppen tvåspråkiga kommer att förhålla sig till den finlandssvenska traditionen. Att barnen i tvåspråkiga familjer i så hög grad placeras i svensk skola är ett glädjande faktum, men ingen vet ännu med säkerhet hur dessa barn i vuxen ålder, kanske i ett tvåspråkigt äktenskap, kommer att förhålla sig till svenskan som en central identitetsfaktor. Samhällsklimatet och den allmänna inställningen till svenskan som Finlands ena nationalspråk har säkert betydelse för hur de tvåspråkiga kommer att identifiera sig. Den ekonomiska integrationen mellan Sverige och Finland under 1990-talet har länkat samman länderna på ett aldrig tidigare skådat sätt. Svenskan har blivit allt mera närvarande i vardagslivet och kunskaper i svenska en allt viktigare merit. Ett växande intresse bland finskspråkiga familjer för svenska språkbadsklasser är ett uttryck för detta.

En fråga som för finlandssvenskarna känns särskilt problematisk är den språkliga betjäningen inom landets förvaltning. Trots att

spelreglerna är formellt fastslagna uppstår problem när det gäller svensk service i praktiken. Detta beror på bristande språkkunskaper hos offentligt anställda och kanske i vissa fall på bristande motivation. I dag är möjligheterna att kommunicera med myndigheterna på svenska i många fall kringskurna.

Riksdagen godkände den 11 februari 2003 den nya språklagen och den träder i kraft den 1 januari 2004. Glädjande var att rösterna föll 179 för och tre emot i den avgörande behandlingen i riksdagen. Lagen bygger till stora delar på den gamla språklagen, både när det gäller den språkliga indelningen av kommunerna och när det gäller de statliga myndigheternas skyldigheter. Den stora förändringen i lagen är att

myndigheterna åläggs att på eget initiativ ge service på svenska. Detta gäller förfrågningar och ärenden som myndigheterna tar upp själva, till exempel planering. De språkliga rättigheterna är nu tryggade i en modern och lättfattlig lag. Vi har alla ett stort ansvar när det gäller att se till att lagen blir verklighet. Utan efterfrågan på svensk service finns det ingen chans att myndigheterna lär sig svenska eller bryr sig om att göra upp program för att lära sin personal svenska.

Arbetet för en svensk framtid i Finland utgör en stor utmaning, särskilt när man beaktar att det saknas territoriella garantier på fastlandet. Samarbete över språkgränsen och ett positivt attitydklimat blir därför en allt viktigare framtidsfråga för den svenskspråkiga befolkningen i Finland.

Svenska och tvåspråkiga kommuner 31.12.2002

Kommunens språk	Område	Hela befolkningen	Svenskspråkig befolkning	% av hela befolkningen
	HELA LANDET	5 206 295	290 251	5,6
	Nyland	1 329 004	103 966	7,8
S	Ekenäs-Tammisaari	14 517	11 962	82,4
F	Esbo- Espoo	221 597	20 000	9,0
F	Grankulla-Kaunianen	8 582	3 335	38,9
F	Hangö-Hanko	9 999	4 437	44,4
F	Helsingfors-Helsinki	559 716	35 451	6,3
S	Ingå-Inkoo	5 034	3 138	62,3
S	Karis-Karjaa	8 897	5 367	60,3
F	Kyrkslätt-Kirkkonummi	30 937	6 265	20,3
F	Lojo-Lohja	35 647	1 528	4,3
F	Pojo-Pohja	5 074	1 938	38,2
F	Sjundeå-Siuntio	4 997	1 857	37,2
F	Vanda-Vantaa	181 890	5 917	3,3
	Östra Nyland	90 934	31 171	34,3
F	Borgå-Porvoo	45 730	15 309	33,5
F	Lappträsk-Lapinjärvi	2 981	1 007	33,8
S	Liljendal	1 462	1 157	79,1
F	Lovisa-Loviisa	7 440	2 944	39,6
F	Mörskom-Myrskylä	1 992	220	11,0
S	Pernå-Pernaja	3 823	2 409	63,0
F	Sibbo-Sipoo	18 177	7 413	40,8
F	Strömfors-Ruotsinpyhtää	2 934	577	19,7

	Österbotten	173 006	90 188	52,1
S	Jakobstad-Pietarsaari	19 457	10 818	55,6
F	Kaskö-Kaskinen	1 543	460	29,8
S	Korsholm-Mustasaari	16 865	12 198	72,3
E	Korsnäs	2 227	2 150	96,5
S	Kristinestad-Kristiinankaupunki	7 934	4 542	57,2
S	Kronoby-Kruunupyy	6 809	5 822	85,5
E	Larsmo	4 181	3 882	92,8
S	Malax-Maalathi	5 583	4 977	89,1
S	Maxmo-Maksamaa	1 039	943	90,8
S	Nykarleby-Uusikaarlepyy	7 431	6 713	90,3
E	Närpes	9 651	8 884	92,1
S	Oravais-Oravainen	2 217	1 908	86,1
S	Pedersöre	10 310	9 376	90,9
F	Vasa-Vaasa	56 925	14 344	25,2
S	Vörå-Vöyri	3 529	3 019	85,5
	Mellersta Österbotten	70 674	6 719	9,5
F	Karleby-Kokkola	35 583	6 440	18,1
	Egentliga Finland	450 968	26 292	5,8
S	Dragsfjärd	3 423	2 614	76,4
F	Finby-Särkisalo	744	90	12,1
S	Houtskär-Houtskari	653	579	88,7
S	Iniö	248	188	75,8
S	Kimito-Kemiö	3 327	2 142	64,4
S	Korpo-Korppoo	941	698	74,2
S	Nagu-Nauvo	1 424	1 051	73,8
S	Pargas-Parainen	11 975	6 538	54,6
S	Västanfjärd	810	720	88,9
F	Åbo-Turku	174 618	9040	5,2
	Kymmenedalen	186 111	1637	0,9
F	Pyttis-Pyhtää	5 222	573	11,0

	Åland	26 257	24 461	93,2
E	Brändö	502	457	91,0
E	Eckerö	884	836	94,6
E	Finström	2 332	2 226	95,5
E	Föglö	600	563	93,8
E	Geta	470	431	91,7
E	Hammarland	1 379	1 321	95,8
E	Jomala	3 433	3 233	94,2
E	Kumlinge	399	373	93,5
E	Kökar	307	292	95,1
E	Lemland	1 670	1 589	95,1
E	Lumparland	367	338	92,1
E	Mariehamn	10 632	9 673	91,0
E	Saltvik	1 714	1 636	95,4
E	Sottunga	132	124	93,9
E	Sund	1 030	984	95,5
E	Vårdö	406	385	94,8

S = tvåspråkig kommun med svensk majoritet

F = tvåspråkig kommun med finsk majoritet

E = enspråkig svensk kommun

Kommunernas språkliga status 31.12.2002

Språklig status	Antal kommuner	Hela befolkningen	Svenskspråkig befolkning	% av hela befolkningen
Svenskspråkiga kommuner	19	42 315	39 377	93,1
Kommuner med svensk majoritet	23	137 708	98 879	71,8
Kommuner med finsk majoritet	21	1 412 328	139 145	9,9
Enspråkigt finska kommuner	385	3 613 944	12 850	0,4
Totalt	448	5 206 295	290 251	5,6

(Statistikcentralen: Befolkningens sammansättning 2002.

Befolkning 2003 : 5. Helsingfors 2003)

Litteraturtips

Allardt, Erik & Starck, Christian:
Språkgränser och samhällsstruktur, Stockholm 1981

Latomaa, Sirkku & Nuolijärvi, Pirkko:
Current Issues in Language Planning, Great Britain 2002

Leinonen, Therese & Tandefelt, Marika:
Svenskan i Finland – ett språk i kläm? Unga finlandssvenskars modersmål,
Helsingfors 2001

Lönnqvist, Bo:
Suomenruotsalaiset, Jyväskylä 1981

McRae, Kenneth D.:
Conflict and Compromise in Multilingual Societies, Finland. Waterloo, Canada 1997

Tandefelt, Marika:
Finländsk tvåspråkighet. Forskningsrapport nr 53 från Svenska handelshögskolan,
Helsingfors 2001

Tandefelt, Marika:
Tänk om...Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland,
Helsingfors 2003

Institutet för Finlandssvensk samhällsforskning:
Forskningsrapporter samt <http://www.vasa.abo.fi/svf/ifs/>

Svenska Finlands folkting: serien Finlandssvensk rapport
samt <http://www.folktinget.fi>

Information om Åland:
Kort och gott om Åland samt <http://www.aland.fi>

Översättning

Vill du ha en text översatt från finska till svenska? Vänd dig till Folktingets översättningsbyrå! Svenska Översättningsbyrån har översättare som är redo att ta itu med texter från varierande områden, bl.a. förvaltning, juridik, teknik, reportage och reklam. Svenska Översättningsbyråns telefonnummer är 09-6844 2811. Per e-post når du oss på adressen fti@clinet.fi

Bli medlem i Svenska Finlands folktings garanter r.f.

Garantiföreningen har stött Folktingets verksamhet ekonomiskt alltsedan 1942 och har alltid utgjort en viktig del av dess finansiering. Som medlem i Svenska Finlands folktings garanter r.f. bidrar du till att Folktinget kan verka för att det svenska i Finland inte endast består, utan också förstärks.

Medlemsavgift 10 €

Ständigt medlemskap 100 €

Ssb Aktia 405530 23109

Donationer och testamenten mottages med tacksamhet.

Folktinget

- representerar finlandssvenskarna och har en regional och politisk förankring hos den svenskspråkiga befolkningen i Finland
- ger utlåtanden till olika myndigheter i frågor som har verkningar för den svenskspråkiga befolkningen
- publicerar utredningar och broschyrer om språkliga rättigheter samt informerar om det svenska i Finland
- arbetar för positiva attityder till tvåspråkigheten genom seminarier och informationskampanjer

F o l k t i n g e t

Svenska Finlands folkting

Unionsgatan 45 H 110, 00170 Helsingfors

tfn +358-9 -6844 250

fax +358-9-6844 2550

e-post: folktinget@folktinget.fi

www.folktinget.fi